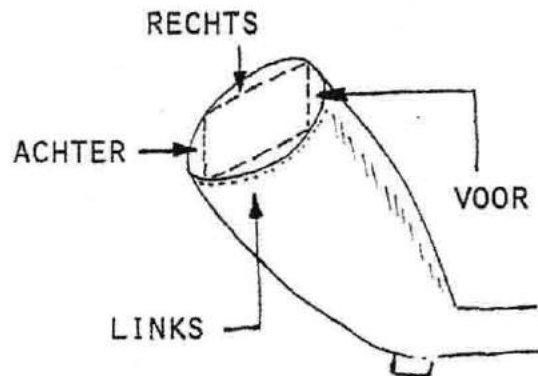

PIJPEN MET DE AFBEELDING MERCURIUS/NEPTUNUS.

samengevat door F.Tymstra.

Naar aanleiding van de vraag van de Heer P.Boer en de oproep in het vorige nummer ontvingen we een flink aantal reacties.De gegevens treft U in onderstaand overzichtje aan.

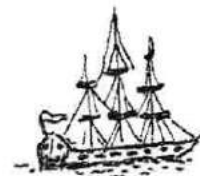
Als een roker de pijp in zijn mond stopt, kijkt hij tegen zijn pijp aan. Dit noemen we de voorzijde van de kop. Vanuit dit punt kunnen we achtereenvolgens spreken over de achterzijde, de linkerzijde en de rechterzijde. De voor- en achterzijde zijn dikwijls wat onduidelijk geworden door de aanwezigheid van tremstrepes.

Op de linkerzijde treffen we in alle gevallen Mercurius aan. Mercurius is de God van de handel. In Rome werd het Gilde der Kooplieden gesticht, waarvan Mercurius de beschermheer was. Hij wordt afgebeeld met de gevleugelde helm, de geldbuidel en de slangenstaf. Het verhaal gaat dat hij de (vrede) staf gekregen heeft van Apollo. Op de pijpen zijn nog andere symbolen van de handel aanwezig zoals een baal koopwaar en een valies.

Op de rechterzijde treffen we Neptunus de Zeegod aan. In zijn linkerhand houdt hij de drietand vast, waarmee hij de zee kan verontrusten en tot bedaren brengen. Hij is de absolute heerser van de zee. Op de pijpen wordt dit weergegeven door een vat water dat hij in de zee laat stromen, vergezeld van vissen en schelpen.

Aan de voorzijde worden in de meeste gevallen schepen weergegeven. Die kunnen variëren van 1-masters tot 3-masters. Ze varen de gehele wereld rond. De combinatie van de 2 Goden en de schepen houdt verband met het feit, dat de export van de Goudse pijp voor de meeste fabrikanten van groot belang was.

De achterzijde van de pijp wordt gebruikt om óf de plaats van herkomst weer te geven, (in dit geval wordt het wapen van Gouda afgebeeld), óf het merk van de pijpmaker.

De pijpvormen zijn gegraveerd vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw tot en met de eerste helft van de negentiende eeuw.

LIJST VAN INGEZONDEN PIJPEN.

MERKEN EN MATEN.	BESCHRIJVING, BIJZONDERHEDEN
1. hielmerk: het scheepje hoogte : 50,9 mm breedte : 25,8 mm kopopening: 17 mm (zie afbeelding 1)	Voorzijde: een driemaster en een kleiner zeilschip.Achterzijde: het Goudse wapen omlijst met doorntakken.Op de baal koopwaar staan de letters WI.Periode 1770-1780 Pijpmakers: Willem van Noppen(1755-na 1782)
2. hielmerk: de Franse lelie hoogte : 52 mm breedte : 28 mm kopopening: 18 mm (zie afbeelding 2)	Voorzijde: een staande leeuw met 7 pijpen in de klauw.Achterzijde: het Goudse wapen. Op de baal koopwaar de letters PS.Periode 1800-1820.Pijpmakers: Pieter Dzn van der Want,Weduwe Pieter van der Want.
3. hielmerk: IHP hoogte : 52 mm breedte : 27 mm kopopening: 18 mm (zie afbeelding 3)	Voorzijde: het Goudse wapen omlijst met doorntakken in een cirkel.Achterzijde: geen voorstelling.Mercurius en Neptunus zijn staande afgebeeld. Periode:1800-1820.Pijpmakers weduwe Jan Snel (1803-1814,Willem Verschut na 1814).
4. hielmerk: geen hoogte : 56 mm breedte : 29 mm kopopening: 21 mm	Voorzijde: een driemaster en een zeilboot met 1 mast.Achterzijde: de gekroonde TM. Onder Mercurius 2 valiezen afgebeeld.Periode 1860-1880.Pijpmaker:Pieter Goedewaagen.
5. hielmerk: gekroonde 52 hoogte : 53 mm breedte : 27 mm kopopening: 20,5 mm	Voorzijde:een tweemaster en een driemaster, met daarboven een gevlochten krans.Achterzijde: het Goudse wapen. Periode 1840-1860.Pijpmaker J.de Gidts.
6. hielmerk: GML zelfde maten als nr.5	De pijp is uit dezelfde vorm gemaakt als nr.5 echter de vorm is wat minder versleten.Eventueel zou Arnoldus van Straten als pijpmaker in aanmerking kunnen komen.
7. hielmerk: gekroonde ES hoogte : 50 mm breedte : 26 mm kopopening: 19 mm	Voorzijde:een tweemaster en een driemaster. Achterzijde: de gekroonde ES omgeven door een lint met de tekst P.GOEDEWAAGEN. Periode 1840-1860. Pijpmaker,Pieter Goedewaagen.
8. hielmerk: gekroonde ES hoogte : 54 mm breedte : 26 mm kopopening: 21 mm (zie afbeelding 6)	Voorzijde en achterzijde gelijk aan nr.7. Mercurius draagt in vergelijking met nr.7 een gesloten gewaad.Periode:1840-1880. Pijpmaker: Pieter Goedewaagen.
9. hielmerk: gekroonde 65 hoogte : 47 mm breedte : 25,5 mm kopopening: 18 mm	Voorzijde: een tweemaster en een driemaster. Achterzijde: Gekroonde 65 omgeven met niet leesbare tekst. Periode:1780-1800.Pijpmaker Willem Vergeer 1783-1803.
10. hielmerk: gekroonde 67 zelfde maten als nr.9	Voorzijde: een tweemaster en een driemaster. Achterzijde: Gekroonde Goudse wapen.De pijp is zwart gebakken.Periode: 1780-1800. Pijpmakers: Joris van Roon 1784, Ary Fokker 1796.Casper Beerman 1802.
11. hielmerk afgebroken waarschijnlijk gekr.59 maten gelijk aan nr.9.	Voorzijde: een driemaster en een klein zeil- schip.Achterzijde: het wapen van Gouda.Periode 1780-1800. Pijpmaker door onduidelijk merk niet te geven.

12. hielmerk: gekroonde 67
hoogte : 49 mm
breedte : 25 mm
kopopening: 18 mm
Voorzijde: staande leeuw met 7 pijlen in de klauw, daarnaast een tweemaster. Achterzijde: het Goudse wapen. Mercurius en Neptunus zijn in een krans gevat. Onder de koprand een gevlochten krans. (zie ook afbeelding 2) Periode: 1780-1800. Pijpmakers: Joris van Roon 1784, Ary Fokker 1796, Casper Beerman 1802.
13. hielmerk: gekroonde 38
hoogte : 51 mm
breedte : 25 mm
kopopening: 21 mm
Voorzijde: staande leeuw met pijlenbundel. Achterzijde: Goudse wapen. Mercurius en Neptunus zijn in een krans gevat. Onder de koprand guirlandes. Periode 1820-1840. Pijpmakers: Abraham Goedewaagen 1819-1843, Thobias Goedewaagen na 1843.
14. hielmerk: IWI
hoogte : 51 mm
breedte : 23 mm
kopopening: 21 mm
Voorzijde: een groot schip. Achterzijde: het Goudse wapen. Aan de voeten van Mercurius een mand of valies met de letters PVI? Periode: 1820-1840. Pijpmakers Pieter van Leeuwen 1803, Johannes van Zutphen 1837.
15. hielmerk: afgebroken
hoogte : 59 mm
breedte : 30 mm
kopopening: 23 mm
Voorzijde: een driemaster en een zeilboot met één mast. Achterzijde: een bijenkorf omringd door takken met eikebladeren. Periode: 1880-1900 Pijpmaker niet te geven aangezien het hielmerk ontbreekt.
16. hielmerk: de Goudse toren
hoogte : 46 mm
breedte : 23 mm
kopopening: 18 mm
(zie afbeelding 7)
Voorzijde: een driemaster en een zeilschip met 1 mast. Achterzijde: het wapen van Gouda omringd door doorntakken. Op de baal koopwaar staan de letters WI. Periode 1770-1780. Pijpmaker: Weduwe Jan Woerlee vóór 1782.
17. hielmerk: gekroonde 12
hoogte : 48,5 mm
breedte : 25,1 mm
kopopening: 17,5 mm
(zie afbeelding 5)
Voorzijde: een driemaster en een tweemaster. Achterzijde: het Goudse wapen in een ovaal. Periode: 1760-1780. Pijpmaker Abraham v.d. Spelt 1755.
18. hielmerk: gekroonde DK
hoogte : 56,9 mm
breedte : 30,5 mm
kopopening: 21,2 mm
(zie afbeelding 4)
Voorzijde: een driemaster en een 1-master. Achterzijde: de gekroonde DK. Rond de koprand staat in een lint de tekst: AMSTERDAMSCH WELVAREN. Periode: 1860-1900. Pijpmaker Weduwe J. Ypelaar na 1865. Nicolaas van Blokland 1881.
19. hielmerk: de molen
hoogte : 51 mm
breedte : 24 mm
kopopening: 19,5 mm
Voorzijde: twee zeilschepen. Achterzijde: het wapen van Gouda. Periode 1800-1820. Pijpmakers Weduwe Klaas de Jong vóór 1803 na 1806, Jacobus Collinee vóór 1811 na 1838.
20. hielmerk: gekroonde GN
hoogte : 49,6 mm
breedte : 26,4 mm
kopopening: 18,8 mm
Zelfde beschrijving als nr. 2. (zie ook afb. 2) De bloemenranken zijn iets afwijkend. Periode 1780-1800. Pijpmaker Gerrit Nobel 1768-1803.

Verder is er nog een fragment bekend met het merk BWB. Pijpmakers uit de 19e eeuw zijn moeilijk op te sporen, aangezien de dateringsmethode van Friederich niet geheel meer opgaat. Zowel kleine als grote modellen werden gemaakt. De laatste produkten komen van de firma Goedewaagen + 1900. Deze pijpen komen zowel gemerkt als ongemerkt voor in de normale versie of als krulpijp (in dit geval een dubbele krul).

De Mercurius/Neptunus pijpen behoren tot de afdeling lange pijpen, d.w.z. pijpen met een lengte van meer dan 50 cm. In de Goedewaagen-catalogus nr.6 staan twee modellen afgebeeld: nr.4 met een lengte van 75 cm, en nr.254 met een lengte van 55 cm. In het boek "Goudsche pijpen" van Helbers en Goedewaagen staat tegenover blz. 16 een fraaie Mercurius/Neptunuspijp afgebeeld. De pijp, gemaakt door Willem Begeer (1767-1844) draagt aan weerszijden van de steel het opschrift:

KOOPHANDEL EN ZEEVAART GOED IN STAND.DAT IS DE BLOEIV VAN HET VADERLANDT.

WILLEM BEGEER, FABRIQUER IN GOUDA

Zoals U al opviel is in de lijst op op de vorige bladzijden de linkerzijde (Mercurius) en de rechterzijde (Neptunus) niet beschreven. Hier was via de ingezonden brieven weinig lijn in aan te brengen. Belangrijkste is dat behoudens kleine graveerverschillen Mercurius en Neptunus altijd zittend zijn weergegeven, tenzij in de lijst anders vermeld.

Enkele leden lieten hun bijdrage vergezeld gaan van een illustratie, waarvan de bruikbare hieronder afgebeeld staan.

Afbeelding 1

Afbeelding 2

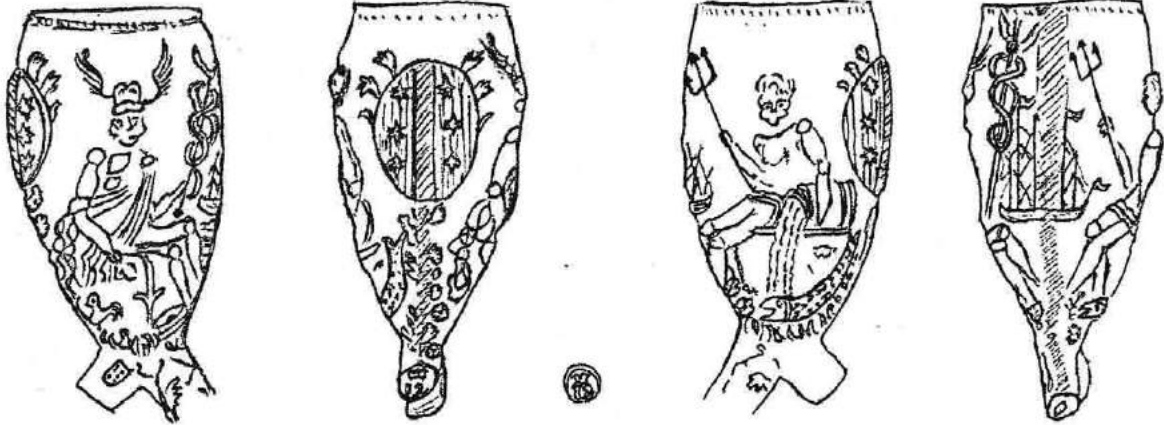

Afbeelding 3

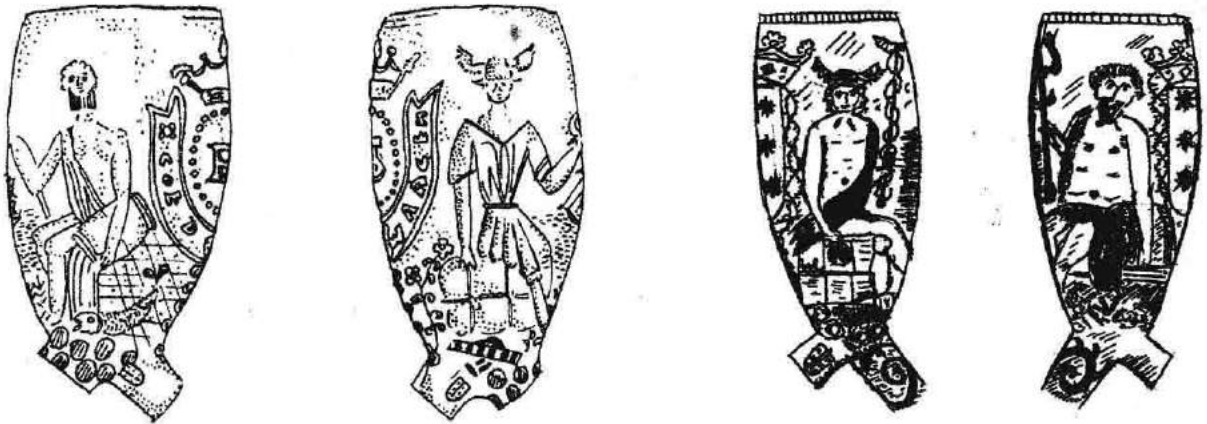

Afbeelding 4

Afbelding 5

Afbelding 6

Afbelding 7

De vermelde pijpen zijn te vinden in de volgende collecties:

A.v.Esveld	- Den Haag	- nrs.1,2,3,7
P.Boer	- Gouda	- nrs.4,5,7,9,10,11
H.Huveneers	- Maastricht	- nr. 7
F.Tymstra	- Volendam	- nrs.6,7,16,20
P.Smiesing	- Utrecht	- nrs.5,7,12
E.Sülzle	- Hilversum	- nrs.13,14
H.v.d.Meulen	- Leiden	- nrs.5,7,15
Th.Gerritsen	- Huissen(Gld)	- nr. 17
M.Zitman	- Amstelveen	- nr. 16
E.Korpershoek	- Leiderdorp	- nrs.7,18
L.v.d.Berg	- Maarssenbroek	- nrs.5,7,8,19

De gegevens zijn ontleend aan de volgende bronnen:

S.Laansma	- Pijpmakers en pijpmerken 1724-1865.(1977)
F.H.W.Friederich	- Pijpelogie,vorm,versiering en datering van de Hollandse klei-
pijp.(1975)
G.C.Helbers	- De merken en het merkenrecht van de pijpmakers te Gouda.(1942)
D.A.Goedewaagen	- De geschiedenis van de pijpmakerij te Gouda.(1942)
D.Düco	- Goudse Pijpen (1978)
Catalogus	- nr. 6 van N.V.Goedewaagen's Koninklijke pijpen- en aardewerk-
fabrieken. (1930/1940)